

Cuprins

Prefață. Corespondența Eliade-Culianu (<i>Matei Călinescu</i>)	5
Cuvînt asupra ediției (<i>Tereza Culianu-Petrescu, Dan Petrescu</i>)	37
Dialoguri întrerupe. Corespondență Mircea Eliade – Ioan Petru Culianu	41
Index	293

Colecție coordonată de Tereza Culianu-Petrescu

© 2004, 2013 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

CULIANU, IOAN PETRU

*Dialoguri întrerupte : corespondență Mircea Eliade –
Ioan Petru Culianu*; Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu. Ed. a II-a,
rev. și adăugită – Ed. îngrijită și note : Tereza Culianu-Petrescu și Dan
Petrescu ; pref. : Matei Călinescu. – Iași : Polirom, 2013

ISBN print : 978-973-46-3830-7

ISBN ePub : 978-973-46-2754-7

ISBN PDF : 978-973-46-2755-4

I. Eliade, Mircea
II. Culianu-Petrescu, Tereza (ed.)
III. Petrescu, Dan (ed.)
IV. Călinescu, Matei (pref.)

821.135.1.09 Eliade, M.

14(498) Culianu, P.I.

929 Eliade, M.

929 Culianu, P.I.

Printed in ROMANIA

Dialoguri întrerupte

Correspondență
Mircea Eliade – Ioan Petru Culianu

Ediția a II-a revăzută și adăugită

Prefață de Matei Călinescu

Ediție îngrijită și note
de Tereza Culianu-Petrescu și Dan Petrescu

POLIROM
2013

17 Jan. 1978

Dragă Ioane,

Cu întârziere – îți urăm un An Nou fericit și norocos!

Răspund pe loc scrisorii din 9 Jan., ca să nu se repete povestea. (Cred că nu ți-am mai scris din Noiembrie!...). Mulțumiri pentru articolul-recenzie și pentru completările din scrisoare². E adevărat, nuvelistica mea e din ce în ce mai criptică! Singura hermeneutică posibilă ar fi ignorarea sensului (sau al [*sic!*] „simbolului”) și considerarea fiecărei nuvele ca un „Univers paralel”, cu structurile, morfologia și limbajul lui specific³. Dar despre asta ar trebui să stăm de vorbă într-o zi!... Cred că faci o confuzie: Antim nu vorbește despre Boddhisattva – ci numai Ieronim și cercul lui de „actori”. În privința „petei de igrasie”, m-am gândit la „estetica mistică” a lui Rikyu, la *wabi* (vezi însemnarea din „Caiet de toamnă”, *Limite*, Nr. 15, Martie 1976⁴).

Trebuie să recunosc: referința la C.Z.C.⁵ nu mă încântă, pentru că poate da loc la „confuzii”. (Asta îi reproșam și lui Scagno⁶: simpatia față de Legiune a fost indirectă, prin Nae Ionescu, și n-a avut nici o influență în gândirea și scrierile mele; a fost doar pretextul de-a-mi pierde Conferința la Univ. din București, și, mai ales, de a fi calomniat între anii 1944-1968, în țară și în străinătate...). În privința lui C.Z.C. nu știu ce să cred; a fost, desigur, *cinstit* și a izbutit să trezească o generație întreagă; dar, lipsit de spirit politic, a provocat cascada de

represiuni (Carol II, Antonescu, comuniștii) care a decapitat întreaga generație pe care o „trezise”... Nu cred că se poate scrie o istorie obiectivă a mișcării legionare și nici un portret al lui C.Z.C. Documentele la îndemână sînt insuficiente. În plus, o atitudine „obiectivă” [ii] poate fi fatală autorului. Astăzi, nu sînt acceptate decît apologiile (pentru un număr infim de fanatici, de toate națiile) sau execuțiile (pentru majoritatea cititorilor europeni și americani). După Buchenwald și Auschwitz, chiar oamenii cinstiți nu-și mai pot îngădui să fie „obiectivi”...

Îmi pare rău că m-am antrenat în aceste „considerații”, sumare și grăbite. Îți trimit totuși paginile astea, ca să-ți propun măcar începutul unei lungi discuții viitoare...

Am petrecut vacanța de Crăciun în Florida, cu Lisette⁷. N-a fost ca acum patru ani – soare și cald – dar m-am odihnit. Acum, de două săptămîni, din nou în zăpada și gerul chicogoan.

Mă bucur că va apărea cartea. Să sperăm că va fi tradusă curînd. Aștept articolul – și-l voi expedia lui A[ntoine] G[uillaumont] la *RHR*.

Îți urăm sănătate – dar și toate celelalte!

Cu veche prietenie,
te îmbrățișează,

Mircea Eliade

NOTE

1. Hîrtie cu antetul *HISTORY OF RELIGIONS...* etc., plic-tip. Ștampila poștei *Chicago*, 18 ianuarie 1978. Destinatar Prof. Ioan P. Culianu, *Instituut...* etc.
2. Putem presupune că scrisoarea la care se referă aici Eliade, absentă din epistolarul de acum, ca și cea anterioară, din 17 decembrie 1977, ajunsă cu întîrziere la destinație, despre care vorbește textul următor al lui Eliade, notează momente nu lipsite de interes în desfășurarea unor întîmplări care antrenează mai multe personaje

ale exilului românesc și ale vieții culturale din Italia, începînd aproximativ din decembrie 1977. La sfîrșitul anului 1977, Horia Stamatu îi trimitea lui Culianu, la sugestia lui Eliade, ca material informativ despre Legiune, scrierea lui Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*. Din Italia, în decembrie parvneau la Groningen insistente semnalări privind articolul (nesemnat) despre Eliade din *Enciclopedia Europea* (Garzanti, 1976, p. 449), în care savantul era desemnat drept „unul dintre exponenții cei mai expliciti ai (...) dreptei tradiționale în domeniul științelor umane”, și mai ales atacul dur, de ultimă oră, din altă lucrare de mare circulație : articolul „Fenomenologia della religione” din *Enciclopedia delle religioni* a lui Ambrogio Donini (Milano, Teti Editore, 1977, p. 189), în care Eliade este declarat „antisemita [s.a.] e filonazista”. Pe de altă parte, pe 8 ianuarie Culianu nota în *Jurnal* : „...scriu recenzia la ultimul volum al lui E.” – volumul era *În curte la Dionis*, Paris, Caietele Inorogului, 1977. „Nu mi se pare că personajele din spectacolul lui Ieronim știu *secretul* ; bluffează, pur și simplu. Oare *blufful* e soluția lui E. ?” Și, gîndindu-se la același text, *Incognito la Buchenwald* : „There is something wrong.” A doua zi, îi expediase, desigur, lui Eliade „articolul-recenzie” tocmai scris, comentat în răspunsul profesorului, își exprimase, probabil, din nou dorința de a completa cartea cu discutarea prozei lui Eliade și îi pusese (din nou) întrebări despre Codreanu și Legiune, dorind, de asemenea, să adauge la monografie cîteva pagini privitoare la acest subiect, de neocolit în acel moment în Italia. Aștepta de la Eliade, evident, o discuție mai deschisă. Pe 10 ianuarie, *Jurnalul* lui Culianu conține rînduri amare : „Citesc cu disperare *Pentru legionari*, exasperat de antisemitismul lui delirant.” Și, întrebîndu-se dacă Eliade a fost într-adevăr apropiat de legionari : „Nu pot fi solidar cu el : ideologia legionară îmi este tot atît de străină ca și cea comunistă. Ele seamănă foarte mult. Eu (...) sînt un (...) *străin* : m-am simțit străin printre «românii» din România și sînt, efectiv, un metec în Italia, un metec în Olanda. (...) Surpriza că M.E. a fost partizanul unei mișcări totalitare și că a rămas toată viața credincios mitologiei sale mă umple de amărăciune...”. (Revoltei îndurerate din acel moment îi face pandant o însemnare în 30 octombrie din același an : „Mă gîndesc la E. :

cît de mult îl iubesc, în fond...”) Tot atunci, citind *Pentru legionari*, tînărul Culianu descoperă că *Un om mare* este o alegorie pentru Codreanu și Legiune, că *Noaptea de Sânziene* este cea a formării Mișcării și că, în multe locuri din literatura profesorului, fărîme din istoria legionară (judeca după puțînul pe care îl știa despre ea) și mai ales *mitologia* legionară continuă să răzbată (de coincidențe cu cea din urmă nefiind scutită nici opera științifică a lui Eliade). Pe de altă parte însă, Donini, fost elev al lui Ernesto Buonaiuti, istoric al creștinismului convertit la poziții dogmatic marxiste, era și o figură politică bine cunoscută în Italia, un comunist de obediență moscovită; Donini încercase încă din 1949-1950 să împiedice publicarea operei lui Eliade în Italia, făcînd ecou unor denunțuri venite de la ambasada României, iar acum informațiile pe care își întemeiază judecățile sînt șubrede sau de-a dreptul eronate. Ce este adevărat și ce este fals aici? Prietenii din Italia îl sfătuiesc să nu intervină imediat în discuțiile din presă, oricum, nu înainte de apariția cărții sale. Culianu alege să scrie un „Appendice” suplimentar la carte, pe care i-l trimite, într-o primă variantă probabil, lui Eliade, încă din 17 decembrie – pentru această discuție, v. *infra*, scrisoarea următoare a lui Eliade. Lucrurile nu se vor opri aici, după cum arată alte scrisori din 1978 și 1979, atacurile împotriva lui Eliade vor continua, iar Culianu va scrie mult încercînd să ofere un tablou inteligibil al istoriei și gîndirii eliadiene; între altele, va dori să publice altă carte în Franța etc.

3. Un subterfugiu similar îi expunea Eliade și lui Mircea Handoca, negînd aluziile politice din *Pe strada Mântuleasa*: „În privința «aluziilor» (politice?) la «persoane reale» de care vorbiți, cred că vă înșelați. Totul este «mitologizat», iar Anca Vogel nu are «model», ci constituie, ea însăși, un arhetip. (Dacă m-aș fi inspirat din realitate, mi-ar fi fost greu să ignor anumite trăsături caracteristice.)” – scrisoare din 21 mai 1969, în *Europa, Asia, America... Corespondență*, vol. I, A-H, *op. cit.*, pp. 368-369). Cu toate acestea, fiica Anei Pauker (adică a Ancăi Vogel, în carte) și soțul ei, vizitîndu-l în 1976, îl întrebă: „Dar cum de-ați cunoscut atîtea detalii precise?” (v. Mircea Eliade, *Jurnal*, vol. II, *op. cit.*, p. 235, la data de 6 iulie 1976).

4. *Limite...*, p. 10. Fragment cuprins și în Mircea Eliade, *Jurnal*, vol. II, ed. cit., p. 139.
5. Corneliu Zelea Codreanu.
6. Roberto Scagno scrisese o substanțială teză de licență, *Religiosità cosmica e cultura tradizionale nel pensiero di Mircea Eliade*, în 1972-1973, la Universitatea din Torino ; lucrarea a rămas inedită ca atare, Scagno publicînd însă în 1982 *Libertà e terrore della storia. Genesi e significato dell'antistoricismo di Mircea Eliade* (Torino). În vremea la care și-a scris cartea și în imposibilitatea accesului la surse istorice primare fiabile, Culianu socotise teza prietenului său Scagno drept „indispensabilă pentru o încadrare istorică a formației eliadiene” (Ioan Petru Culianu, *Mircea Eliade, op. cit.*, 1998, p. 27), contrazicîndu-l totodată exact în privința tangențelor lui Eliade cu Garda de Fier. Eliade îl cunoscuse în 1974 pe tînărul cercetător, care era atunci lector de italiană la Universitatea din Iași – v. *Jurnal*, vol. II, ed. cit., p. 174, unde pasajul referitor la teza lui Scagno este o mostră strălucită de „strategie” eliadiană : „Îi mărturisesc că, de obicei, citesc cu mare efort asemenea lucrări (...). Cînd sînt bine înțeles, nu am nimic de adăugat ; iar dacă nu sînt înțeles, ce-aș mai putea adăuga ? ”. Roberto Scagno îl apropiase, pare-se, prea mult pe Eliade de Garda de Fier, în teza sa.
7. Cumnata lui Mircea Eliade (soră cu Christinel și cu Sibylle, n. Cottescu), soția dirijorului Ionel Perlea.

13 Feb. 1978

Dragă Ioane,

Am primit acum câteva ceasuri scrisoarea D-tale din 17 Dec.², data poștei : 20.XII. 77. Deși ai indicat Via Air Mail – Luchtpost, scrisoarea a călătorit pe îndelete, ca pe vremurile bune...

Citind-o, am înțeles câteva aluzii (enigmatice, acum 5-6 săptămîni) din scrisorile anterioare. Să încep cu o rectificare : L. Blaga nu mai era de mult ministru la Lisabona, cînd am sosit eu de la Londra, în 10 Feb. 1941. Nu știu cînd a plecat ; probabil prin 1940^(*). Cum ți-am mai spus, nu mă încîntă „discuția” atitudinii (sau neatitudinii) mele politice – pentru că, pentru a fi cinstită și exhaustivă, implică zeci, dacă nu sute, de pagini – și nu am nici timp, nici tragere de inimă pentru așa ceva. Repet : Scagno a făcut o greșală lăsîndu-se antrenat în polemica cu Furio Jesi. Încă din 1938 am înțeles (și am spus-o – dar numai prietenilor ! ...) că „generația noastră nu are destin politic” (așa cum a avut generația părinților noștri, care au făcut „România Mare”). Dacă aș fi bănuît că într-o zi te vor interesa asemenea lucruri, ți-aș fi dat să citești, cînd erai la Chicago, toate articolele mele publicate în presa din exil între 1946-1960. Deși eram, ca toți ceilalți, „angajat”, și atacam regimul din țară – teza mea era următoarea : exilații *nu pot face nimic* pe plan politic *imediat* ; singura noastră „armă politică” este cultura ; orice creație românească *importantă* constituie o

(*) Zaharia Stancu fusese agent de Siguranță. Nu știu nimic despre Beniuc.